

POSTANOWIENIE

28 kwietnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Władysław Pawlak

na posiedzeniu niejawnym 28 kwietnia 2023 r. w Warszawie,
w sprawie z powództwa P. M. i K. M.
przeciwko Bank [spółce akcyjnej w W.
o zapłatę i ustalenie,
na skutek skargi kasacyjnej P. M. i K. M.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 29 października 2021 r., I ACa 308/21,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania kasacyjnego wywołane skargami kasacyjnymi obu stron.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 26 stycznia 2021 r. Sąd Okręgowy w Warszawie ustalił, że umowa kredytu hipotecznego z dnia 26 kwietnia 2009 r. zawarta między Bankiem S.A. w W. (obecnie Bank S.A. w W.), a powodami P. M. i K. M. , której przedmiotem była kwota 682 920 zł indeksowana do waluty szwajcarskiej z oprocentowaniem LIBOR, jest nieważna oraz zasądził od pozwanego Banku na rzecz powodów kwotę 359 836,81 zł (stanowiącą sumę spłaconych przez powodów rat kapitałowo-odsetkowych) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od kwoty 89 041,74 zł od dnia 7 grudnia 2018 r. do dnia zapłaty, a od kwoty 270 795,07 zł od dnia 26 kwietnia 2019 r. do dnia zapłaty.

W wyniku apelacji pozwanego Banku, która zaskarżył powyższy wyrok w części uwzględniającej powództwo, Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia

29 października 2021 r. zmienił częściowo ten wyrok w ten tylko sposób, że oddalił powództwo w zakresie odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty 89 041,74 zł za okres od dnia 7 grudnia 2018 r. do dnia 12 stycznia 2021 r. i od kwoty 270 795,07 zł za okres od dnia 26 kwietnia 2019 r. do dnia 12 stycznia 2021 r., a ponadto w uwzględnieniu zgłoszonego przez pozwanego zarzutu zatrzymania uzależnił zapłatę przez pozwanego zasądzonej na rzecz powodów kwoty od jednoczesnego zaoferowania przez nich na rzecz pozwanego kwoty 682 920 zł. W pozostałym zakresie apelacja została oddalona.

Od tego wyroku skargi kasacyjne wywiodły obie strony. Pozwany Bank zaskarżył go w części, w jakiej została oddalona jego apelacja.

Postanowieniem z dnia 29 grudnia 2022 r. Sąd Najwyższy zwrócił akta sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie celem wyjaśnienia podstaw do przyjęcia jako prawidłowej wskazanej przez pozwanego w skardze kasacyjnej wartości przedmiotu zaskarżenia na kwotę 100 zł w odniesieniu do zaskarżonego rozstrzygnięcia w przedmiocie roszczenia o ustalenie nieważności umowy kredytu i ewentualnego uzupełnienia braku fiskalnego skargi kasacyjnej po ustaleniu prawidłowej wartości przedmiotu zaskarżenia.

Postanowieniem z dnia 1 marca 2023 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie ustalił wartość przedmiotu zaskarżenia skargą kasacyjną pozwanego na kwotę 1 042 757 zł i wezwał pełnomocnika pozwanego do uzupełnienia brakującej części opłaty od skargi kasacyjnej w kwocie 34 146 zł.

Pismem z dnia 20 marca 2023 r. pełnomocnik pozwanego cofnął skargę kasacyjną i postanowieniem z dnia 24 marca 2023 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie umorzył podstępowanie kasacyjne wywołane skargą kasacyjną pozwanego.

Z kolei powodowie zaskarżyli wyrok Sądu Apelacyjnego w części, w jakiej zostało oddalone ich powództwo o roszczenie odsetkowe oraz w odniesieniu do rozstrzygnięcia o zarzucie zatrzymania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje

potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Dopuszczenie i rozpoznanie skargi kasacyjnej ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne. Zatem nie w każdej sprawie, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie rozpoznaje sprawy, a jedynie skargę, będącą szczególnym środkiem zaskarżenia. W judykaturze Sądu Najwyższego, odwołującej się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, jeszcze w okresie obowiązywania kasacji zostało utrwalone stanowisko, że ograniczenie dostępności i dopuszczalności kasacji nie jest sprzeczne z Konstytucją RP, ani z wiążącymi Polskę postanowieniami konwencji międzynarodowych (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001 r., III CZP 49/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 53).

Podstawowym celem postępowania kasacyjnego jest ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój prawa i jurysprudence (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 147).

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący oparł na przesłankach uregulowanych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. Przesłanki te nie zostały jednak spełnione.

Według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na przesłankę istotnego zagadnienia prawnego (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) polega na sformułowaniu tego zagadnienia i wskazaniu argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Musi przy tym chodzić o zagadnienie nowe, dotychczas nierozpatrywane w judykaturze, które zarazem ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej oraz innych podobnych spraw (por. postanowienia

Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11, z dnia 11 stycznia 2002, III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151, z dnia 21 czerwca 2016 r., V CSK 21/16, nie publ., z dnia 15 czerwca 2016 r., V CSK 4/16, nie publ.).

Z kolei oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na tym, że istnieje potrzeba wykładni przepisów budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo, iż budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych, które należy przytoczyć (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08, nie publ., z dnia 26 czerwca 2015 r., III CSK 77/15, nie publ., z dnia 20 maja 2016 r., V CSK 692/15, nie publ.).

W ocenie powodów zachodzi konieczność dokonania wykładni, po pierwsze, art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 455 k.c. oraz art. 476 k.c. co do daty, od której konsument może żądać odsetek za opóźnienie w spełnieniu świadczenia zasądanego wskutek stwierdzenia nieważności umowy, a po drugie, art. 496 k.c. i art. 497 k.c., tj. czy umowa kredytu jest umową wzajemną, a także czy skorzystanie z prawa zatrzymania wymaga wcześniejszego postawienia wierzytelności w stan wymagalności, czy przedsiębiorca może skutecznie skorzystać z prawa zatrzymania w sytuacji, w której umowa zawierająca postanowienia nieucziwe ciągle go wiąże czy dopuszczalne jest skorzystanie z prawa zatrzymania przy jednorodności zatrzymywanych świadczeń i czy możliwe jest podniesienie zarzutu zatrzymania w formie warunkowej.

Zagadnienie wymagalności roszczenia konsumenta o zwrot świadczenia spełnionego na podstawie nieważnej umowy kredytu zostało już wyjaśnione w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r. - zasada prawna - III CZP 6/21 (OSNC z 2021 r., nr 9, poz. 56). Mianowicie Sąd Najwyższy stwierdził, że bieg roszczeń restytucyjnych konsumenta nie może się rozpocząć zanim dowiedział się on lub powinien dowiedzieć się o niedozwolonym charakterze

postanowienia umownego. Dopiero wówczas ma możliwość wezwania przedsiębiorcy o zwrot świadczenia (art. 455 k.c.), tj. podjąć czynność, o której mowa w art. 120 § 1 k.c. Zatem stan wymagalności roszczenia restytucyjnego (uzasadniający rozpoczęcie stanu opóźnienia w spełnieniu świadczenia, co pociąga za sobą prawo naliczania stosownych odsetek) może dopiero powstać, gdy konsument, należycie poinformowany o konsekwencjach prawnych, jakie może pociągnąć za sobą usunięcie niedozwolonego postanowienia, odmówi zgody na zastosowanie abuzywnego postanowienia umownego. Odmowa udzielenia przez konsumenta takiej zgody pociąga za sobą trwałą bezskuteczność (nieważność) niedozwolonego postanowienia.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że powodowie udzielili jednoznacznej i uświadomionej deklaracji co do losów umowy kredytowej dopiero na rozprawie przed Sądem pierwszej instancji w dniu 12 stycznia 2021 r. Z danych zawartych w protokole z tej rozprawy wynika, że powodowie oświadczyli, iż rozumieją, że przy stwierdzeniu nieważności umowy bank oddaje im to, co na jego rzecz spłacili w wykonaniu umowy, zaś oni są zobowiązani do oddania bankowi to, co w wykonaniu tej umowy im wypłacił. Ponadto podkreślili, że mają oszczędności i są gotowi na takie rozliczenie z kredytodawcą (k. 795).

Jeśli chodzi o kwestie związane z zarzutem zatrzymania, to również i one były wyjaśniane w uzasadnieniu powołanej uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, a także w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20 (OSNC z 2021 r., nr 6, poz. 40). Sąd Najwyższy wskazał, że - w razie uznania umowy kredytu za nieważną w związku z abuzywnymi postanowieniami, które nie pozwalają na utrzymanie jej w mocy w pozostałej części i powstania konieczności rozliczeń stron, z uwzględnieniem teorii dwóch kondycji - zagrożeniu związanemu z niewypłacalnością jednego z obustronnie wzbogaconych kontrahentów zapobiega w znacznej mierze przewidziane w art. 497 k.c. w zw. z art. 496 k.c. prawo zatrzymania otrzymanego świadczenia, dopóki druga strona nie zaoferuje zwrotu otrzymanego świadczenia albo nie zabezpieczy roszczenia o zwrot. Sąd Najwyższy zwrócił też uwagę, iż z punktu widzenia art. 497 k.c. w zw. z art. 496 k.c. obowiązek zwrotu wykorzystanego kapitału jest - w relacji do obowiązku oddania środków pieniężnych do dyspozycji kredytobiorcy - czymś

więcej niż zobowiązaniem do świadczenia wzajemnego (ma charakter bardziej podstawowy niż obowiązek zapłaty oprocentowania czy wynagrodzenia), a nie czymś mniej, co uzasadnia zastosowanie tego przepisu także w tym przypadku (w celu zabezpieczenia roszczenia restytucyjnego banku) z odwołaniem się do rozumowania *a minori ad maius*.

Należy też zwrócić uwagę, że częściowo problematyka zawarta w drugim sformułowanym przez powodów zagadnieniu prawnym zdezaktualizowała się, bowiem wobec odrzucenia skargi kasacyjnej pozwanego rozstrzygnięcie o nieważności umowy kredytu stało się definitywne, a zatem umowa ta nie wiąże stron. Poza tym oświadczenia woli o skorzystaniu z zarzutu zatrzymania (k. 955 i n.) jest jednoznaczne i konkretne, natomiast zawartych w tym piśmie wyjaśnień pozwanego dlaczego zdecydował się na realizację tego uprawnienia nie można traktować jako warunku sprzecznego z ustawą, właściwością tej czynności prawnej, czy z zasadami współżycia społecznego (art. 89 k.c.).

Stosownie do art. 487 § 2 k.c. umowa jest wzajemna, gdy obie strony zobowiązują się w taki sposób, że świadczenie jednej z nich ma być odpowiednikiem świadczenia drugiej. Jak stanowi art. 69 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (dalej: „pr. bank.”) przez umowę kredytu bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu.

Do zobowiązaniowego stosunku prawnego, który kreuje umowa kredytu, w zakresie nieuregulowanym w ustawie - Prawo bankowe, mają zastosowanie również przepisy kodeksu cywilnego o zobowiązaniach, o ile nie są sprzeczne z istotą takiego stosunku prawnego. Umowa kredytu jest umową konsensualną, dwustronnie zobowiązującą i odpłatną. Wskazane w art. 69 ust. 1 pr. bank. elementy przedmiotowo istotne umowy kredytu pozwalają na przyjęcie, iż jest to umowa wzajemna w rozumieniu art. 487 § 2 k.c., ponieważ obie strony zobowiązują się w taki sposób, że świadczenie jednej z nich ma być odpowiednikiem

świadczenia drugiej. Obie strony są jednocześnie wierzycielami i dłużnikami. Jak stanowi art. 353 § 1 k.c. zobowiązanie polega na tym, że wierzyciel może żądać od dłużnika świadczenia, a dłużnik powinien świadczenie spełnić. Świadczenie może polegać na działaniu albo zaniechaniu (art. 353 § 2 k.c.). Wobec tego świadczeniem jest zachowanie się dłużnika zgodnie z treścią zobowiązania i czyniące zadość interesom wierzyciela (np. zobowiązanie do przeniesienia własności i wydaniu rzeczy, do zapłaty ceny itd.). To normatywnie zdefiniowane zachowanie dłużnika może dotyczyć różnego rodzaju dóbr materialnych i niematerialnych, które jest nazywane przedmiotem świadczenia. Świadczenie pieniężne polega na przekazaniu z majątku dłużnika do majątku wierzyciela określonej wartości majątkowej wyrażonej w jednostkach pieniężnych a nie oznaczonych znaków pieniężnych. Odsetki są zawsze świadczeniem ubocznym, realizowanym z reguły w takich samych przedmiotach, co świadczenie główne i w wysokości obliczonej wedle stopy procentowej i czasu korzystania z przedmiotów objętych świadczeniem głównym; w przypadku gdy przedmiotem świadczenia głównego są pieniądze, rzecz jasna w znaczeniu jednostek pieniężnych, stanowią wynagrodzenie za korzystanie z tych pieniędzy. Z kolei prowizja stanowi wynagrodzenie kredytodawcy za czynności związane z udzieleniem kredytu.

W świetle art. 487 § 2 k.c., który do kwalifikacji umowy jako wzajemnej wymaga jedynie, aby strony zobowiązały się w taki sposób, że świadczenie jednej z nich ma być odpowiednikiem świadczenia drugiej, nie ma uzasadnionych podstaw do konstruowania innych wymogów (*lege non distinguente nec nostrum est distinguere*). Na gruncie art. 69 ust. 1 pr. bank. zobowiązanie banku, jako kredytodawcy polega na oddaniu do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwoty środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, zaś zobowiązanie kredytobiorcy polega na korzystaniu z tych środków na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu. Nie są to więc identyczne zobowiązania, a tym samym i świadczenia (w kontekście różnych celów, którym przyświeca zachowanie każdej ze stron). Natomiast identyczny jest rodzaj przedmiotu świadczeń obu stron, tj. pieniądze - w znaczeniu jednostek pieniężnych. Do identyfikacji umowy kredytu jako umowy wzajemnej nie

ma jednak znaczenia okoliczność, że przedmiotem wzajemnych świadczeń stron są środki pieniężne, skoro warunku różności przedmiotu świadczenia obu stron nie sposób wyprowadzić z art. 487 § 2 k.c.

W ramach umowy kredytu uregulowanej w art. 69 ust. 1 pr. bank. nie sposób też przyjąć, aby wzajemne świadczenia stron nie były ekwiwalentne i to niezależnie od tego, czy chodzić będzie o ekwiwalentność w znaczeniu subiektywnym, czy też obiektywnym. Wszak kredytodawca w zamian za swoje świadczenie w postaci oddania do dyspozycji kredytobiorcy określonej kwoty środków pieniężnych otrzymuje - niezależnie od obowiązku kredytobiorcy zwrotu tych środków - wynagrodzenie za korzystanie z nich w okresie trwania umowy, które zasadniczo jest tak skalkulowane (zwłaszcza poprzez odniesienie do tzw. wskaźnika inflacyjnego), że obejmuje nie tylko utratę realnej wartości jednostek pieniężnych, ale także i zysk. W przypadku tzw. kredytów indeksowanych do waluty obcej wynagrodzenie to obejmuje, oprócz odsetek, także wzrost kwoty kapitału w stosunku do kwoty udzielonego kredytu, w sytuacji gdy kurs waluty obcej wzrósł w stosunku do waluty krajowej, w której kredyt został przez kredytodawcę wypłacony i jest spłacany przez kredytobiorcę. Z kolei kredytobiorca uzyskuje w całości środki pieniężne na określony cel, spłacając kwotę kredytu częściami w ciągu pewnego dłuższego okresu czasu określonego w tej umowie. Dla oceny umowy kredytu jako umowy wzajemnej nie ma też znaczenia okoliczność, że kredytodawca uzyskuje ekwiwalentność swojego wzajemnego świadczenia sukcesywnie i częściami, którymi są raty kapitałowo-odsetkowe, w ciągu całego okresu trwania umowy. *Per saldo* bowiem po zakończeniu umowy kredytu kredytodawca uzyskuje całe świadczenie wzajemne. Wynika to z konstrukcji i istoty umowy kredytu, na podstawie której kredytobiorca uzyskuje całą swoją wierzytelność (ale na określony cel) zdecydowanie wcześniej niż jest zobowiązany spłacić swój dług wobec kredytodawcy.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej powodów do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego (obejmującego także koszty wywołane odrzuconą skargą kasacyjną pozwanego) orzekł na podstawie art. 100 zd. 1 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c., art. 391 § 1 k.p.c.

